

SAULIUS LILEIKIS

Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla, Lietuva
Lithuanian Maritime Academy, Lithuania

REFLEKSYVIOSIOS PRAKTIKOS KONCEPCIJA: JŪRŲ LYDERYSTĖS LINKMĖ

Conception of Reflective Practice: A Direction of Maritime Leadership

SUMMARY

The article discusses the concept of reflective practice in maritime leadership. By being a diligent student, a future maritime professional matures into a free individual, who can realize the political idea of maritime leadership by employing his/her creative abilities. The policy of comprehensive maritime studies is based on the harmony between technological, social, and humanitarian sciences. In the age of high technology, the traditional control function of maritime professionals naturally weakens, making way for the expression of their working consciousness. A culture of reflection in the context of maritime leadership responds to the need for purposeful democratization of seafarers' relationships and expresses their values and psychological ability to respond adequately to challenges onboard. Meaningful reflective value-based motivation is the foundation of mental self-regulation in difficult situations. In terms of anthropological psychological, axiological, and andragogical praxeological development of maritime leadership, reflection on teaching and learning activities is relevant for both teachers and students, including trainees.

SANTRAUKA

Straipsnyje aptariama refleksyvosios praktikos koncepcija jūrų lyderystės požiūriu. Būsimasis jūrų profesionalas studijuodamas iš tikrųjų bręsta kaip laisva asmenybė ir savo kūrybinėmis galiomis gali įgyvendinti politinę jūrų lyderystės idėją. Visybiskų jūrinių studijų politika pagrįsta technologinių, socialinių bei humanitarinių mokslų derme. Aukštųjų technologijų epochoje tradicinės jūrų profesionalų kontrolės funkcija natūraliai silpnėja užleisdama vietą jų darbinio sąmoningumo raiškiai. Refleksijos kultūra jūrų lyderystės kontekste atitinka jūrininkų santykių tikslinio demokratizavimo poreikį ir išreiškia jų vertybinį bei psichologinį pasirengimą adekvačiai reaguoti į kylančius iššūkius laive. Prasminga refleksyvioji vertybinė motyvacija – psichinės savireguliacijos sunkiose situacijose pagrindas. Antropologiniu psichologiniu, aksiologiniu ir andragoginiu prakseologiniu jūrų lyderystės tapimo požiūriu mokomosios bei mokymosi veiklos refleksija aktuali tiek dėstytojams, tiek studentams, praktikantams.

RAKTAŽODŽIAI: refleksyvioji praktika, jūrų lyderystė, asmenybė, profesija, kultūra.

KEY WORDS: reflective practice, maritime leadership, personality, profession, culture.

IVADAS

Jūrų akademinėje politikoje vyraujant skurdžiam požiūriui į metodinę refleksiją, ypač savirefleksiją, daugiausia dėmesio kreipiant į standartinių konvencinių kompiuterizuotą simuliacinį profesinį rengimą taikant formalius testus, tikslinga svarstyti *refleksyviosios praktikos* koncepcijos įgyvendinimo reikšmę jūrų lyderystei, kad jūrų profesionalas bręstų laisva asmenybe ir savo kūrybinėmis galiomis galėtų praktiškai įgyvendinti politinę jūrų lyderystės idėją. Pasirinkus pozityvistinių standartų kelią, nelieka vietos refleksijai, lanksčiam mąstymui, eliminuojama aukštosios mokyklos, kaip jaunuolio asmenybinio bei profesinio *seminarium*, misija. Antropologiniu bei aksiologiniu požiūriu *daigyno* metafora galioja visais laikais kaip asmenybės formavimosi *philosophia perennis*.

Didžiausią postūmį formuluojant refleksyviosios praktikos koncepciją XX a. atliko Donaldas Alanas Schönas, paskelbęs mokslinę studiją apie *refleksiją, jos praktiką* (Schön 1983). Dėl profesinės šizofrenijos (su saviugda bei valdinių ugdymu susijusioje jūrų lyderystėje) atsiskius filosofijos, nematoma reikalo skirti ir analizuoti savo ir kitų žmonių mąstymo paradigmas, pasaulėžiūras ir jų padarinius, sunyksta savirefleksija, veikla neatitinka skelbiamų idealų ir vertybių (plg.

Duoblienė 2006: 12–13). Viena vertus, refleksija jūreivystėje tradiciškai ignoruojama dėl ekstremalaus darbo jūroje pobūdžio. Kita vertus, „greitėjantiems technologiniams ir socialiniams pokyčiams reikia žaibiško reagavimo, vadinasi, specialisto, kuris gali greitai keisti savo įgūdžius kitais, būti analitiškai mąstantis ir kūrybiškas“ (Duoblienė 2010: 73; Lingard 2000). Be to, tikslinga aktualizuoti kūrybiškumu grįstos refleksijos įgūdžių poreikį profesiniam susiorientavimui dirbant jūroje, kur paprastai būtent *nestandartinių* situacijų būna daugiausia.

Taikoma visybiškų jūrinių studijų politika, kurios sąsajų su refleksijos įgūdžiais tyrimų (Sellberg et al. 2021) pradeda rasti. Ji pagrįsta technologinių, socialinių bei humanitarinių mokslų derme, yra priimtina antropologiniu, aksiologiniu, akademinu ir pragmatiniu požiūriu formuojantis asmenybei, kilniam žmogui, jūrų lyderiui, jūrų profesinės kultūros kūrėjui bei dalyviui, gebančiam savo darbe reflektuoti, suvokti bei susivokti savyje ir kuo operatyviau, tikslingiau spręsti priiimant socialinę atsakomybę. Apskritai teigiama, kad jūrų pramonėje daugiau dėmesio turėtų būti kreipiama į joje dirbančio profesionalo *asmenybę* nei į vis didėjantį laivybos procesų automatizavimą (plg. Horck 2004: 15).

JŪRŲ LYDERYSTĖ IR REFLEKSIJOS KULTŪRA

Refleksijos kultūrą jūrų lyderystėje pirmiausia lemia konvencinės *lyderystės* jūrų sektoriuje kilmės prielaidos, kurių esmę nusako jūrų politikos požiūris, kad jūrininkas šiuolaikiniame laivyne neturi

būti laikomas tik įsakymų vykdytoju, bet ir gebančiu savarankiškai tikslingai mąstyti, priimti sprendimus ir atsakingai veikti. Lyderystė laivybos kontekste paprastai laikoma *moralinį* bei *dalykinį* au-

toritetą turinčio vadovo poveikio valdiniam procesui skatinant jų savilyderystę, saviugdą, profesinį sąmoningumą. Valdinių saviugdai reikalingas toks lyderis, kuris ne tik suburtų sekėjus, bet ir ugdytų naujus lyderius.

Aukštųjų technologijų epochoje tradicinės jūrų profesionalų absoliučios kontrolės funkcija pamažu silpnėja užleisdama vietą jų darbinio sąmoningumo, ypač kritinio mąstymo, raiškai, t. y. jūrų profesinei savilyderystei plačiąja prasme. Tai ypač ryšku kariniuose jūrų laivynuose.

Buitiniu lygmeniu susiformavo stereotipas, kad kariai yra vien išakymus vykdančys, o ne klausimus uždavinėjantys veikėjai, kad karas yra toks praktiškas ir dinamiškas dalykas, jog nėra prasmės ir net pragaištinga gaišti laiką mąstant apie karą, o daug klausimų užduodantis karys ar karininkas gali tapti didele našta ar kliūtimi siekiant užsibrėžtų tikslų. Tačiau su tokia pozicija sunku sutikti atsižvelgiant į tai, koks iš tiesų dinamiškas procesas yra karas, kuris tuo pačiu metu yra kintantis ir pastovus reiškinys. Norint suprasti šių dviejų dėmenų sąveiką, reikalingos nuolatinės studijos ir refleksija apie tai, koks karas yra realybėje ir kiek jis nutolęs nuo idealiojo vaizdinio. Jūrų karininkų rengimas šiais laikais neįsivaizduojamas be lankstaus mąstymo ugdymosi, alternatyvių veikimo metodų bei priemonių numatymo (plg. Lileikis, Dukel 2020: 931).

Dvasiniu lygmeniu asmenybės refleksyvosios jūrų lyderystės kultūra gali būti grindžiama Šventojo Rašto idėjomis. Tradicinė Europos kultūra rymo ant krikščioniškosios kultūros pamato, kurį iš dalies sudaro judaizmo tradicija. Tikslinga pažymėti, kad biblinėje hebrajų kalboje nėra žodžio *paklusti*. Žydų peda-

gogikoje ir pedagogijoje vaikai ir jaunuoliai skatinami *klausti*, kelti klausimus. Ne akiai paklusti ir vykdyti, pavyzdžiui, Dekalogo normas, tačiau pirmiausia svarstyti, suvokti atitinkamos veiklos praktinę ir gelminę, dvasinę prasmę. Hebrajų kalboje *paklusnumas* įvardijamas aramėjišku skoliniu, o hebrajų kalbos tradicijoje paklusnumas reiškiamas žodžiu *shema*, kuris reiškia *klausykis, pasiklausyk, išgirsk*. Kitaip tariant, bandyk suprasti, išsigilink, svarstyk keldamas klausimus, kad galėtum vertybę internalizuoti ir atitinkamai veikti. Neatsitiktinai ir lietuvių kalboje žodžiai *klausyti* ir *klausti* yra giminiški. Todėl populiarai krikščioniškoji tezė Naujajame Testamente apie asmenybės išlaisvėjimo būdą – „*Jūs pažinsite tiesą ir tiesa padarys jus laisvus*“ (Jn 8, 32) – gali būti prasmingai apverčiama pasakant, kad vidinė, o ypač išorinė socialiai drauginga *laisvė* svarstyti keliant klausimus labiausiai padeda priartėti prie *tiesos* tiek fiziniu empiriniu, tiek metafiziniu vertybiniu požiūriu.

Refleksijos kultūra jūrų lyderystės kontekste atitinka jūrininkų santykių tikslinio demokratizavimo poreikį, drauge išreikšdama jų vertybinį bei psichologinį pasirengimą adekvačiai reaguoti į kylančius iššūkius laive, jūrininkų socialinių įgūdžių svarbą, konstruktyvių tarpusavio santykių laive stiprinimą atsižvelgiant į daugiakultūrinį jų pobūdį. Transformacinės lyderystės įtaka pasaulinės ekonomikos konkurencingumui laivybos sektoriuje reikalauja vadybinės bendradarbiavimo laivo įguloje kompetencijos, gebėjimo modeliuoti savo veiklos viziją bei strategiją.

Jūrininkų profesinės motyvacijos požiūriu profesinėmis žiniomis ir vertybė-

mis pagrįsta refleksija užima ypatingą ir lemiamą vietą siekiant dirbti veiksmingai ir saugiai, atsižvelgiant į fizinius ir psichosocialinius darbo jūroje veiksnius, kurie siejasi su integraliais jūrinio darbo priimtumu bei siekio *ne tik pradėti, bet ir likti* dirbti jūrų pramonėje motyvais. Palaikančiosios jūrų lyderystės požiūriu savikritiška refleksija padeda vadovui stiprinti savo moralinį bei dalykinį autoritetą laive, kartu skatinti jūrininkų pasitikėjimą savimi. Informacijos aksiologinio vertinimo požiūriu žmogaus refleksijos kultūros lygis tiesiogiai siejasi su atitinkamos profesinės jūrininko karjeros galimybėmis.

Jūrų egzistenciniu savilyderystės požiūriu refleksijos, kaip *sąmoningo darbo su savo gyvenimu*, kultūra yra aiškiai nepamainoma ir lemia pavojaus sveikatai ir gyvybei dirbant jūroje mažinimą, jūrininkų sveikos gyvensenos skatinimą bei apskritai saugumo kultūros laive įgyvendinimą. Šiuo požiūriu ypatinga ir labai jautri sritis – jūrininkų *psichologinis teroras*. Tai didysis egzistencializmas, susijęs su žmogaus ekstremalaus darbo ir gyvenimo ribomis bei suicidinėmis ten-

dencijomis. Turėjimas specifinių žinių ir gebėjimas reflektuoti, svarstyti alternatyvas, taikyti savo vertybinius patiriamo psichologinio teroro interpretacijos modelius, kuriuos pagrindžia susiformuota, paprastai guodžianti bei raminanti pasaulėžiūra, padeda praplėsti savo požiūrį suvokiant antropologinius gelminius patiriamų patyčių motyvus, kurie gali būti labai netikėti, paradoksaliūs. Teistinio humanizmo požiūriu juos galima vertinti, pavyzdžiui, kaip natūralų, bet neadekvačiai išreikštą psichologinio agresoriaus prašymą pagalbos, norą bendrauti, baimę išsiduoti, siekį įsitvirtinti (plg. Truskauskienė 2012).

Refleksyvioji prasminga vertybinė motyvacija jūrų savilyderystės kultūroje – psichinės savireguliacijos sunkiose situacijose pagrindas. Kartu su logoterapijos pradininku, kalėjusiu koncentracijos stovykloje, Viktoru Frankliu galima išreikšti dėkingumą filosofui Friedrichui Nietzsche'į už jo įžvalgą „kas turi KAM gyventi, išters bet kokį KAIP“ (Frankl 1997: 76). Refleksijos būdu gali būti formuluojamos taiklios ir vertingos ilgaamžės įžvalgos.

REFLEKSYVIOSIOS PRAKTIKOS ANDRAGOGIKA

Jūrų lyderystės subjektas – jūrų lyderis kaip asmenybė subręsta per ugdymą, taip pat refleksyviają saviugdą. Todėl refleksyvosios praktikos koncepciją tikslinga svarstyti edukologiniu, būtent – andragoginiu požiūriu pragmatiškai orientuojantis į lyderio asmenybės ugdymosi tikslus, vertę bei naudą. Jūrų lyderystės, jūrininko kaip lyderio, ypač vadovaujančiosios grandies jūrininko kaip mokytojo laivo įguloje profesinio,

t. y. vertybinio, psichologinio bei praktinio tapimo požiūriu – svarbiausią vietą šio tapimo procese užimtų asmens studijos aukštojoje mokykloje.

Kad būtų galimybė refleksyvosios praktikos tradicijai rasti studijose, dėl tradiciškai nenusistovėjusių ir vis kintančių jūrų verslo, mokslo ir studijų santykio sąlygų tikslinga vis iš naujo kelti svarbiausią klausimą: kas yra aukštoji mokykla? Aukštoji mokykla psichologiš-

kai tarytum suponuoja aukštą studijų lygį, bet realybėje taip būna retai, ypač refleksyvosios praktikos realizavimo požiūriu, atitinkančiu *ugdymosi* paradigmą, kai dėstytojas ne tiek moko studentą, kiek padeda jam mokytis. Tada gali būti pasiekiamas studijų rezultatas.

Toliau rikiuotąsi kiti klausimai, kurių svarbesni būtų šie: kokia refleksyvų mąstymą tiesiogiai ugdančių filosofinių studijų vieta aukštajame moksle, kurio visuotinė samprata grindžiama ne tiek asmenybės laisve, kiek su politine kontrole susijusiu technologiniu pozityvistiniu požiūriu? Kokiu lygiu ir ar apskritai įmanoma akademinės bendruomenės žmogui, kuris yra *homo technologicus*, pripažinti refleksijos, jos mokymosi ir taikymo vertę refleksyvosios praktikos koncepcijos lygmeniu? Kokių reikia didaktinių sprendimų modeliujant refleksyviojo mąstymo ugdymosi būdus ir metodus ir kaip juos legitimuoti įgyjant jų pripažinimą konkrečioje akademinėje bendruomenėje? Kaip psichologiškai galėtų būti įmanomas *technologo* ir *edukologo* konstruktyvizmu grįstas produktyvus mokslo didaktinis dialogas aukštojoje mokykloje? Arba *mokslininko* ir *praktiko*, paprastai turinčių fundamentaliai skirtingą pasaulėžiūrą, akademinį požiūrį bei patirtį? Kurias vertybes reikia dėstytojui būti išsiugdžiusiam, kad visuotinio ciniškojo pragmatizmo kontekste jis pats tikėtų antropologiškai, aksiologiškai ir psichologiškai pagrįstu prasmingu *asmenybės* ugdymosi aukštojoje mokykloje pragmatizmu, reikalaujančiu sustoti ir susimąstyti, ir mąstyti ne tik apie savo veiklą, bet ir apie savo mąstymą, ugdytis metakognityvinį sąmoningumą, atsiduoti kūrybai, laisvai savikūrai, tapti laisva asmenybe?

Reto ir tik aukštoje akademinėje kultūroje aptinkamo, beveik sakraliniu tapusio

žodžio *asmenybė* vartojimo dažnis apskritai, matyt, tampa indikatoriumi, parodančiu, ar atitinkamoje socialinėje terpėje gali būti kuriama refleksijos kultūra. Yra daugiau klausimų, ir paradoksaliai visi šie klausimai padeda pasiekti kitokį pragmatizmą – ugdymo realųjį, tikrąjį, ne vaizduojamąjį. Tikslinių aukštojo mokslo *realybės* andragoginių bei pedeutologinių klausimų kėlimas – refleksijos pagrindas ir galimybė kurti refleksyvosios praktikos koncepcijos realizavimo tradiciją aukštajame moksle, kuris šiais laikais prasideda nuo *studento patirties* ir jos analizės.

Studijos aukštojoje mokykloje yra procesas, kurio esminis šaltinis yra besimokančiojo patirtis ir jos analizė, taikant refleksiją, nes tai sudaro sąlygas išvėgti naujas prasmes ir jas konceptualizuoti, kai dėmesys sutelkiamas į patyrimą, apimančią individo mintis, jausmus ir veiksmus. Sprendžiant mokymosi visą gyvenimą klausimą, aukštojoje mokykloje būtina ugdyti studentą kaip refleksyvų praktiką, nuolat plėtojantį kompetencijas, reikalingas sėkmingai mokymosi ir ateities profesinei veiklai atlikti (Bubnys 2012: 26).

Refleksija, refleksyvus mąstymas tarytum konkretinamas refleksyvosios praktikos atveju. Bendriausia prasme *refleksiją* sudaro svarstymas keliant tikslinius klausimus: ką darau? Kaip darau? Kodėl būtent taip? Kodėl apskritai tai darau? Kaip jaučiuosi atlikdamas kokį nors veiksmą? Kaip reaguojau į situacijas? Kokį rezultatą pasiekiau? Paprastai kvestionuojamos išankstinės nuostatos siekiant geriau pažinti save ir realias situacijas, jų aplinkybes bei sąlygas.

Svarbiausi klausimai *refleksyvosios praktikos* atveju yra skirti svarstyti savo praktinę profesinę patirtį siekiant iš jos pasimokyti. Prie minėtų klausimų prisi-

dėtų šie: ko išmokau? Ką kitą kartą darysiu kitaip? Tai nuolatiniai klausimai, keliami kiekvieną kartą atlikus konkretų darbą. Šie klausimai padeda įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą koncepciją. Tai artima *patirtiniam mokymuisi* arba mokymuisi iš praktinės patirties: ką dariau? Kaip pavyko? Ar taikomi veiklos metodai pasiteisino? Ką reikėtų daryti kitaip? Sukuriama galimybė mokantis į veiklą pažvelgti iš skirtingų perspektyvų, nedaryti tų pačių klaidų, atlikti darbą geriau, reguliariai atnaujinti įgūdžius. Tai sudarytų esminę refleksyviosios praktikos sampratą ir vertę.

Refleksyviosios praktikos ištakos – tai poreikiai profesinės veiklos kontekste. Išskiriami šie profesinės veiklos refleksyviosios praktikos poreikiai: patirties apmąstymas ir poreikis reflektuoti bei įvertinti naują, neįprastą situaciją, tyrinėjimo poreikis ir veiksmingumo siekis, žinių ir supratimo siekis bei mokymosi tobulinimo poreikiai, profesinio augimo bei atsinaujinimo ir asmeninio integralumo poreikiai (plg. Bubnys, Kairienė 2016: 64). Siekiant atitikti refleksyviosios praktikos poreikius, numatyti atitinkami refleksyviosios praktikos turinio požymiai.

Patirties apmąstymui ir naujoms neįprastoms situacijoms – mokymasis iš patirties; reflektavimo įvertinimo poreikiui – gilus kritinis mąstymas; tyrinėjimo poreikiui ir veiksmingumo siekiui – savo veiksmų tyrinėjimas; žinių ir supratimo siekiui bei mokymosi tobulinimo poreikiams – refleksyviojo mokymosi dimensija; profesinio augimo bei atsinaujinimo poreikiams – profesinio tobulėjimo raiška; asmeninio integralumo poreikiams – asmeninis tobulėjimas (ten pat).

Refleksyviosios praktikos koncepcijos požiūriu tradicinis mokymosi būdas „nuo

teorijos prie praktikos“ laikomas anachronizmu kalbant apie besikeičiančias praktines realaus darbo situacijas. Patirtinis mokymasis, tiesiogiai susijęs su refleksyviaja praktika, leidžia tinkamai sąveikauti su aplinka atskleidžiant kintančius ir neapibrėžtus procesus profesinėje veikloje (ten pat: 54). Kita vertus, natūralu, kad vis labiau politiškai kontroliuojamame aukštajame moksle vietos laisvai ir sąžiningai savirefleksijai negali būti daug.

Dėstytojai reflektuoja savo profesinę veiklą, analizuodami išgyvenamus jausmus ir elgesį, santykių su studentais, atlikus konkrečias veiklas ugdomajame procese. Tačiau gilinimasis į savo mintis konkrečios veiklos metu jiems nėra priimtina veikla. Reflektavimas dėstytojo profesinėje veikloje labiau orientuotas į veiklos rezultatus, bet ne patį procesą, teorinių žinių svarbą ar asmeninių veiksmų analizę. Reflektuojama dažnai spontaniškai ir intuityviai, neskiriant tam konkretaus laiko ar vietos studijų procese. Grįžtamasis ryšys refleksyviai mokantis studijose – fragmentiškas, dažnai nukreiptas į šabloniškus mokymosi problemų sprendimo būdus. Grupinė refleksija, kaip refleksyvų mokymąsi aktyvinanti priemonė ir apimanti įvairias dialogo formas, ne dažna dėstytojų darbo praktikoje, pirmenybę teikiant individualios studentų patirties analizei ir mokymuisi iš jos (plg. Bubnys 2012: 31–32).

Šioje prieš dešimtmetį paskelbtoje mokslinėje studijoje galima atpažinti ir šių laikų dėstytojų dažną situaciją jų refleksyviosios praktikos atžvilgiu. Studijų rezultatų siekimo požiūriu studentams mokymosi veiklos refleksija padeda siekti profesinio ir asmeninio tobulėjimo.

Neretai mokymasis vyksta impulsyviai. Impulsyvumas remiasi neapmąstymu,

spontanišku sprendimų priėmimu. Jei praktika nereflektuojama, pirmosios igyotos patirtys tarytum išaldo supratimą apie mokymąsi. Praktika reflektuojama apmąstant veiklą, sąmoningai apsvarstant savo patirtį. Tokio refleksyvaus mąstymo rezultatas – profesinis ir asmeninis tobulėjimas (ten pat).

Jūrinių studijų lygmeniu refleksyvosios praktikos koncepcija, nors ne visuotinai ir andragoginiu požiūriu savaime suprantama, netolygiai, bet pradėta taikyti profesiniam ir asmeniniam jūrų lyderio tobulėjimui. Ryškų politinį impulsą tam suteikė Tarptautinės jūrų organizacijos STCW konvencijos Manilos pataisos, reglamentuojančios jūrininkų lyderystės mokymus ir taikymą laivų igulose nuo 2010 m. Antropologiniu, psichologiniu, aksiologiniu ir andragoginiu prakseologiniu požiūriu, siekiant produktyviai studijuoti jūrų lyderystę, mokomosios bei mokymosi veiklos refleksija laisvos metodinės savirefleksijos lygmeniu – aktuali tiek dėstytojams, tiek studentams, praktikantams.

Jūrų lyderystei aktualios refleksyvosios praktikos metodų yra įvairių, tačiau konstruktyvistiniu požiūriu ne tiek svarbu būdas, kiek svarbu, kad apskritai vyktų mokymosi veiklos refleksija. Gali būti taikoma, pavyzdžiui, dėstytojo žodinė jūreivystės studentų apklausa po darbo su laivo valdymo simuliaciniu treniruokliu, klausiant kiekvieno studento, kaip jam sekėsi, kaip jis jautėsi, kas jam pavyko geriau ir kas blogiau, atsi-

žvelgiant į studijų dalyko tikslus bei su dėstytoju detaliau aptariant mokymąsi bei jo alternatyvas, nes studentai refleksyvosios praktikos kontekste paprastai daugiau žino, nei gali pasakyti (plg. Sellberg et al. 2021: 322–326). Žinoma, dalijimasis asmenine mokymosi patirtimi labai priklauso nuo susiklostančio dėstytojo santykio su auditorija, studentų pasirengimo atvirai dalintis išgyventa mokymosi patirtimi ir kitų asmeniškai reikšmingų psichosocialinių sąlygų. Kita vertus, įprasta, kad iš grįžtamojo ryšio su studentais gaunama refleksyvi informacija, kuri, pavyzdžiui, yra aktuali mokymų ir laivybos reikalavimų santykio tyrimams siekiant užtikrinti esamų ir būsimų jūrų profesionalų saugumą jūroje (plg. Beckett et al. 2015: 27).

Šio straipsnio autoriui, atstovaujantiam Lietuvos aukštajai jūreivystės mokyklai, labiau pažįstama ilgametė jūreivystės ir uostininkystės studentų refleksyviojo rašymo patirtis. Per pastaruosius beveik tris dešimtmečius būtų galima įžvelgti tendenciją, kad keičiantis studentų kartoms šiek tiek kito ir jų refleksyviojo rašymo pobūdis, labiau linkstama prie atviresnės asmenybės prasminės profesinės savirefleksijos, taip pat studentų vis dažniau reiškiamą *dėkingumą* už refleksijos galimybę jūreivystės ir uostininkystės profesinėse studijose. Jūrų lyderystės tapsmo požiūriu tai turbūt būtų esminis ir lemtingas veiksnys psichologiškai ir andragogiškai ugdant jaunolio kaip lyderio asmenybę.

IŠVADOS

Refleksyvosios praktikos koncepcija jūrų lyderystės požiūriu leidžia būsiamam

jūrų profesionalui subręsti laisva asmenybe ir savo kūrybinėmis galiomis įgy-

vendinti politinę jūrų lyderystės idėją. Visybiskų jūrinių studijų politika, pagrįsta technologinių, socialinių bei humanitarinių mokslų derme, yra priimtina antropologiniu, aksiologiniu, akademinu ir pragmatiniu požiūriu. Aukštųjų technologijų epochoje tradicinė absoliuti kontrolė silpnėja užleisdama vietą darbiniam sąmoningumui, kuris gali būti ugdomas taikant klasikine *shema* išmintimi grįstą metodologiją. Refleksijos kultūra jūrų lyderystėje patenkina poreikį demokratizuoti jūrininkų santykius įgalindama juos vertybiškai bei psichologiškai adekvačiai reaguoti į iššūkius laive. Jūrų egzistenciniu savilyderystės požiūriu refleksijos kultūra yra nepamainoma mažinant pavojų sveikatai ir gyvybei dirbant

jūroje, skatinant jūrininkų sveiką gyvenimą, įgyvendinant laive saugumo kultūrą. Prasminga refleksyvioji vertybinė motyvacija sudaro psichinės savireguliacijos sunkiose situacijose pagrindą.

Andragoginių bei pedeutologinių aukštojo mokslo realybės klausimų kėlimas – refleksijos pagrindas ir galimybė kurti refleksyvosios praktikos koncepcijos realizavimo jame tradiciją. Vis labiau politiškai kontroliuojamame aukštajame moksle vietos laisvai ir sąžiningai savirefleksijai negali būti daug. Antropologiniu, psichologiniu, aksiologiniu ir andragoginiu prakseologiniu jūrų lyderystės tapimo požiūriu mokomosios bei mokymosi veiklos refleksija aktuali tiek dėstytojams, tiek studentams, praktikantams.

Literatūra

- Beckett Anthony, Douglas Michael, Gabites Ian, Khan Faisal, Lenthall Phillip, Mackrill Philip. 2015. Will Changed Regulations in Education and Training, Make for Safer Ships and Ship Crews, a Critical Reflection, Pritchard B., Svilič B. (eds.), *Proceedings, 16th IAMU Annual General Assembly*: 27–32. Opatija: University of Rijeka.
- Bubnys Remigijus. 2012. Kolegijos dėstytojų didaktinė kompetencija refleksyvaus mokymo(si) kontekste, *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 10: 26–33.
- Bubnys Remigijus, Kairienė Aida. 2016. Mokytojo refleksyvosios praktikos samprata ir turinys: nuo veiklos impulsyvumo link asmeninio ir profesinio tobulėjimo, *Pedagogika* 121(1): 53–69.
- Duoblienė Lilija. 2006. *Šiuolaikinė ugdymo filosofija: refleksijos ir dialogo link*. Vilnius: Tyto alba.
- Duoblienė Lilija. 2010. Švietimo politika ir globalizacija: nacionaliniai ir supranacionaliniai ypatumai, *Acta paedagogica Vilnensia* 25: 69–84.
- Frankl Viktor Emil. 1997. *Vis vien sakyti gyvenimui Taip. Logoterapijos santrauka*. Iš vokiečių k. vertė A. Merkevičiūtė, iš anglų k. vertė Z. Ardickas. Vilnius: „Katalikų pasaulis“.
- Horck Jan. 2004. An Analysis of Decision-Making Processes in Multicultural Maritime Scenarios, *Maritime Policy and Management* 31(1): 15–29.
- Lileikis Saulius, Dukel Piotr. 2020. Naval Officer as a Leading Personality: Strategic Approach and Challenges, *TransNav: The International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation* 14(4): 929–934.
- Lingard Bob. 2000. It is and It isn't: Vernacular Globalization, Education Policy, and Restructuring, Burbules N. C., Torres C. A. (eds.). *Globalization and Education: Critical Perspectives*: 79–108. London: Routledge.
- Schön Donald Alan. 1983. *The Reflective Practitioner. How Professionals Think in Action*. London: Temple Smith.
- Sellberg Charlott, Lindwall Oskar, Rystedt Hans. 2021. The Demonstration of Reflection-in-Action in Maritime Training, *Reflective Practice* 22(3): 319–330.
- Truskauskienė Rita Nemira. 2012. Patyčios. Arba kaip pamilti savo priešą, *Bernardinai.lt* 12 18. Priėgta per internetą: <https://www.bernardinai.lt/2012-12-18-rita-nemira-truskauskiene-patycios-arba-kaip-pamilti-savo-priesta> [žiūrėta 2021 07 31]